

Emlékeztető a Neogén II. munkabizottság 2022. február 4-i üléséről

Helyszín: zoom

Résztevők:

Csillag Gábor (a munkabizottság titkára), Haranginé Lukács Réka (MMRB elnöke), Magyar Imre, Makk Ágnes, Pogácsás György, Sztanó Orsolya (a munkabizottság elnöke), Uhrin András, Ujszászi Katalin

Fodor László, Kiss Balázs és Juhász Györgyi jelezte, hogy nem tud részt venni az ülésen.

Sztanó Orsolya (SzO), a munkabizottság elnöke ismerteti az ülés összehívásának indokát. A litosztratigráfia kötet befejezés előtt áll. A lektorálás elkészült, az ezt követő javítások, kisebb módosítások egyeztetése a szerzőkkel lezárult.

A szöveg véglegesítése előtt az alábbi kérdésekben kell a bizottságnak dönteni:

1. Az Ősi Formáció besorolható-e az Alföldi Formációcsoportba? Vagy bizonytalan kora miatt nem lesz része formációcsoportnak?
2. A Keceli Bazalt besorolása az Alföldi és a Tapolcai és Salgóvári Bazalt besorolása a Dunántúli Formációcsoportba
3. Az Edelényi Formáció önálló, formációcsoportoktól független helyzetben tartása?
4. A Borsodi Kavics besorolása a Dunántúli Formációcsoportba
5. A Kapolcsi Mészke és a Nagyvázsonyi Mészke mely formációcsoport része legyen?

A fenti kérdések eldöntése egyben az egyes rétegtani egységeknek a szövegbeli helyzetét is befolyásolja, esetenként ebben a kérdésben is dönteni kell. Cél a logikus, lehetőség szerint az időrendet követő sorrend kialakítása, hogy az olvasó a rétegsorokat egybe is kezelni tudja.

1. Ősi Formáció

SzO: A formációról kevés ismeretünk van, leírása korábbi irodalmakon alapul, a bizottság egy tagja se látta. Kora bizonytalan, korábban is tárgyaltuk annak lehetőségét, hogy képződése már a szarmatában elkezdődött, de végül a szövegből a bizonytalanság jelzése kimaradt. Gyakori, hogy faunamentes összletekben, érthető okokból a szarmata/pannon határ nem jelölhető ki. Nem rég megismertünk bizonyított pannóniai közvetlen fekéjében két olyan faunás rétegsort is (Danitz-puszta és a PAET 29), melyek összevetve az Ősi leírásával, felvetik annak lehetőségét, hogy az Ősi Formációba sorolható összletet azonosítottunk. Ezeket faunájuk alapján a szarmatába sorolták. A probléma megoldása az utókoré, de a bizonytalanság miatt az Ősit célszerű lenne külön tartani.

Makk Ágnes (MÁ): a pannon mélyebb szintjeiben előfordul az áthalmazott szarmata fauna, ezt is figyelembe kell venni.

Magyar Imre (MI): Nem lehet egyértelműen állást foglalni a kérdésben. A kistermetű Cardium fauna részletes feldolgozása nem történt meg. A rossz megtartású maradványok miatt ez nem megoldott jelenleg.

Csillag Gábor (CsG), MÁ: A szövegben jelezni kell az esetleges szarmata kort. Maradjon független formáció, ne legyen formációcsoportba sorolva.

SzO: Az első pannóniai formáció lesz a fejezetben, de a szövegben az esetleges szarmatában kezdődő üledékképződést említjük.

Döntés: A bizottság egyhangúan elfogadta az **Ősi Formáció korának bizonytalanságát jelző módosítást a szövegben, valamint a formáció független helyzetét a fejezet első rétegtani egységeként.**

2. A Keceli, a Tapolcai és a Salgóvári Bazaltok formációcsoportba sorolása

SzO: A Keceli Bazalttal kapcsolatban korábban Kiss Balázs bizottsági tag felvetette, hogy ezt a formációt is az Alföldi Formációcsoportba kellene sorolni. SzO szerint ezt az is indokolja, hogy teljes egészében a formációcsoportba tartozó Endrődi Formáción belül fordul elő a vulkáni összlet. Így a szövegben is rétegtani helyzetének megfelelő sorrendben lenne elhelyezhető a formáció leírása.

Lukács Réka (LR): Egy vulkáni (láva és vulkáni üledékes) összlet mint rétegtani egység nem sorolható be egy sziliciklasztos vagy karbonátos kőzetekből kialakított formációcsoportba, annyira eltérő kőzet. Ez ellentmondásban áll a nemzetközileg elfogadott litosztratigráfiai elvekkkel (<https://stratigraphy.org/guide/litho>), miszerint a csoport tagjainak jelentős és diagnosztikus közös vonásai kell legyenek.

Ujszászi Katalin (USz), LR, CsG: Nem szerencsés, és nemzetközi irányelveknek is ellentmond az üledékes és vulkáni képződmények egy csoportba sorolása.

MÁ: A vulkáni formációk kerüljenek a pannon fejezet végére.

SzO: az idős akkor az Alföldi elé, a fiatalabbak a Dunántúli után találná meg kb. pozíciójukat.

Döntés: A bizottság egyhangúan az érintett három vulkáni formáció (Keceli Bazalt, Tapolcai Bazalt, Salgóvári Bazalt önállósága mellett döntött. A Keceli Bazalt a fejezet 2. rétegtani egysége lett, az Alföldi Formációcsoport előtt. A Tapolcai és Salgóvári Bazalt formációk a fejezet végén, a Tengelici Formáció előtt kerülnek tárgyalásra.

3. Az Edelényi Formáció önálló, formációcsoportoktól független helyzetbe sorolása

SzO: Az Edelényi Formáció hosszú ideje megoldatlan problémát jelent. A formációt alkotó Debrétei Tagozat az Alföldi, többi része a Dunántúli Formációcsoportba illik. Ezt a rétegtani ábra - az általánostól eltérő - színezése jelzi majd, mely így tükrözi részei genetikájukból eredő sokféleségét. Egy szín nem alkalmazható, illetve visszalépés lenne. Azonban a formáció a fentiek miatt egyik formációcsoportba sem illeszthető be.

Uhrin András (UA): A formáció alja egyértelműen az Alföldi, felső része a Dunántúli formációcsoportba tartozik.

Több hozzászólás: Ezen a helyzeten most is lehet még változtatni.

SzO: A formáció neve nagyon sok kútkönyvben, térképen előfordul. A kötet lezárás előtt áll, már késő változtatni a jelenlegi rétegtani beosztáson. Ez is a következő feladatok egyike lesz.

Döntés: **Az Edelényi Formáció önálló marad a jelenlegi tartalmával, a Dunántúli Formációcsoport után következik leírása.**

4. A Borsodi Kavics besorolása a Dunántúli Formációcsoportba

SzO: A Borsodi Kavics is a kevésbé ismert rétegtani egységek közé tartozik. Kérdéses, besorolható-e a Dunántúli Formációcsoportba. Amennyiben önálló marad, úgy a Salgóvári Bazalt elé kerül a szövegben.

UA: A Borsodi Formáció genetikai értelemben rokon a Zagyvai Formációval. Keletkezése a tó a feltöltődését követően zajlott, semmiképp előtte. A Pannon-tavat feltöltő folyórendszernek a Zagyvai Formációhoz képest a hegységperemekhez közelebbi helyzetű, proximális képződményei alkotják.

CsG: A leírás szövegében is a Poltári Kavicshoz kapcsolják a formációt.

MÁ: A Borsodi Kavics önmagában áll, nincs kapcsolata a Zagyvai Formációval, a Poltárral is bizonytalan

SzO: UA érvelése meggyőző, jelenleg erózió miatt ilyen elszigetelt. A Borsodi Kavics besorolását a Dunántúli Formációcsoportba indokolhatja időbeli elhelyezkedése is.

Döntés: **6 igen szavazattal, 2 tartózkodás mellett a bizottság a Borsodi Kavicsot a Dunántúli formációcsoportba sorolta.**

5. A Kapolcsi Mészke és a Nagyvázsónyi Mészke formációcsoport része legyen-e

SzO: A Nagyvázsónyi Mészke és az Újfalu Formáció kapcsolata indokolja, hogy a mészke a Dunántúli formációcsoport része legyen.

CsG: Egyetért SzO véleményével.

MI: A leírás szövegét e szerint kicsit pontosítani kell a formációcsoport leírásánál.

SzO: Módosítja a formációcsoport leírását, kiegészítve a mészkevel. A formáció leírása az Újfalu és Zagyvai formáció közé kerül a szövegben.

Döntés: **A bizottság egyhangúan elfogadja a Nagyvázsónyi Mészke Dunántúli formációcsoportba helyezését.**

SzO: A Kapolcsi Mészke a két formációcsoport képződményeinek határán van. Kérdés, az idősebb Alföldi Fcs. tetejére, vagy a fiatalabb Dunántúli Fcs. aljára kerüljön-e? A Dunántúli Fcs. talpa az Újfalu F. talpa.

UA: Az Alföldi Formációcsoportba tartozás indokolt, mivel a delta érkezése előtt rakódott le.

CsG: Az Újfalui Formáció fedi, illetve ahol a Kapolcsi Mészke hiányzik, ez települ a közös, idősebb fekére. Sok fúrásban az Endródi Csákvári Tagozatába sorol márga a fekére, tehát a nyílt vizet követően képződött. Ennek alapján inkább az Újfalui Formáció lokálisan kialakult heteropikus képződményének tekinthető. E szerint indokoltabb a Dunántúli formációcsoportba sorolni.

LR jelzi, kilép a bizottsági ülésről.

SzO: két lehetőséget javasol. A kavicsok jelenléte miatt az Alföldi Fcs. részeként tárgyalt Kállai Tagozattal együtt az Alföldi Formációcsoportba kell sorolni. A másik megoldás, a rétegtani ábra kis módosításával a Kapolcsi Mészke az Újfalui F. bázisára áthelyezésével (heteropikus fáciesként) a Dunántúli Formációcsoportba sorolni a mészkövet.

MI: a két nagyon hasonló mészkövet kétféle besorolni nagyon ellentmondásos lenne. Az Alföldi Formációcsoportba semmilyen szempontból nem illik és idegen test lenne. Lokális jelentősége miatt Dunántúli Fcs. ismertetésében se kerüljön hangsúlyos helyzetbe.

Döntés: A bizottság egyhangúan a Kapolcsi Mészke Dunántúli Formációcsoportba sorolása mellett dönt, az Újfalui és Nagyvázsónyi közé helyezve azt.

SzO elvégzi a szükséges kisebb szövegbeli módosításokat.

Egyebek közt még megerősítette a bizottság, hogy a mély medencékre jellemző Endródi-Szolnoki-Algyői egységét ne bontsa meg a leírásrendjében, a magaslatok területén előforduló, ott az előbbieket helyettesítő Száki Agyagmárga.

Felmerült, Juhász Györgyi korábbi felvetése kapcsán, hogy a DK-Alföld (Békési-medence) területén a turbidites sorozatok korára milyen direkt bizonyíték lenne? Milyen ismeret érhető el az informális „Szalontai” Homokkőről, annak szeizmikus korrelációja alapján (SzO)? Mi lehetne annak az oka, hogy ott korábbi a turbidit rendszerek keletkezése, mint a szomszédos Makói-árokban (MI)? Nagyon valószínű, hogy a paleodomborzat visszatartó hatása miatt ábrán jelezett időpontig keletről nem érkezett jelentős zagyár, nyugatról talán kicsit korábban is elképzelhető, de ezt elemezni kellene. Ha bizonyíthatóan vannak ott idősebb turbiditek, azok forrásterületét az Erdélyi Szigethegységben kellene keresni, viszont az onnan jövő ismert beszállítás (klinoformok) sokkal fiatalabbak (SzO). A bizottság jelen levő tagjai adatok hiányában a vitát berekesztették.

SzO megköszönte a bizottság munkáját, bezárta a Neogén II. munkabizottság ülését.

Budapest 2022. február 5.

Szتانó Orsolya
elnök

Csillag Gábor
titkár